

ตำนานในระแวกภูมิภาคใต้ ในวัฒนธรรมภาคใต้

ไข่มุก อุทยาวลี¹

ตำนานพื้นบ้านภาคใต้ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสำคัญต่อการเรียนรู้วัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นภาคใต้ เพราะตำนานได้สะท้อนแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น เช่น ด้านการปกครองของคน ในรัฐจารีตในสมัยโบราณ ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติ เป็นต้น ด้านวัฒนธรรมเกี่ยวกับความเชื่อมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม เพราะความเชื่อเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคน ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของคนในสังคมจึงช่วยให้เข้าใจเกี่ยวกับมนุษย์ในสังคมนั้นๆ นักประวัติศาสตร์เชื่อว่ามนุษย์เกิดขึ้นมาพร้อมกับความเชื่อและสร้างความเชื่อเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ มนุษย์ในสังคมแรกเริ่มเชื่อในภูตผีเทวดาอารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ความเชื่อของคนในสังคมดังกล่าว นับเป็นวัฒนธรรมทางความคิดที่เกิดขึ้นในหมู่คนยุคแรก ต่อมาเมื่อสังคมได้มีการปกครองด้วยผู้นำ บางครั้งผู้นำก็กลายเป็นผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวกับความเชื่อในสังคมนั้นๆ ไปด้วย เช่น การนับถือผู้นำในลักษณะของเทพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกลายเป็นส่วนหนึ่งของประวัติ

ความเป็นมาของคนในท้องถิ่น (ชิตา สาระยา. 2524. 86-95.)

คำสำคัญ : ตำนานภาคใต้, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, วัฒนธรรมภาคใต้

บทนำ

พื้นที่นี้ได้รับอิทธิพลทั้งจากศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม ซึ่งมีส่วนหล่อหลอมวัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ และการแสดงออกทางด้านศิลปะที่พบได้ทั่วไปในภาคใต้ นอกจากนี้ ศาสนา ดังกล่าวยังมีอิทธิพลสำคัญต่อการบันทึกในหลักฐาน ประเภทตำนานพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เช่น การกล่าวถึงการเผยแพร่ศาสนาที่เข้ามาในดินแดน ดังกล่าวในสมัยเริ่มแรก ความเชื่อและอิทธิพลของกลุ่มคนที่มีบทบาทในการอุปถัมภ์ศาสนาตลอดจน ประวัติของอาณาจักรโบราณในภาคใต้ เป็นต้น

¹ อาจารย์ ภาควิชาประวัติศาสตร์และศิลปะ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ตำนานที่สะท้อนอิทธิพลของวัฒนธรรมของคนในภาคใต้ที่จะกล่าวถึงในบทความนี้คือ ตำนานประวัติหลวงพ่อทวด ตำนานประวัติเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเมืองปัตตานี ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช ตำนานนางเลือดขาว และตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช

ตำนานที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญในภาคใต้ : กรณีความเชื่อ และประวัติหลวงพ่อทวด

ตำนานประเภทตำนานเรื่องเล่าปรัมปราที่ถือเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับวัฒนธรรม ความเชื่อของคนในภาคใต้ บางเรื่องมีความสำคัญต่อการสร้างความศรัทธาต่อบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ เช่น การศึกษาตำนานเกี่ยวกับหลวงพ่อทวดในภาคใต้ ในพื้นที่ของภาคใต้มีการนิยามความหมายของความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อทวดว่า คือ จิตวิญญาณที่มีบุญญาธิการ หรือจิตวิญญาณดี หรือเรียกว่า “เทียมดา” (เทวดา หรือ เทพ ที่มีบุญญาธิการสูงส่ง) บ้างก็เรียกว่า “ทวด” ทวดในความเชื่อของชาวไทยภาคใต้คือ ผู้มีบุญได้รับการกราบไหว้บูชา เพื่อระลึกถึงแม่ในยามที่บุคคลดังกล่าวได้ล่วงลับไปแล้ว เช่น หลวงพ่อทวดวัดช้างไห้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี และวัดพะโคะ อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา หรือทวดหุม (ประจำหัวเขาแดงสงขลา) เป็นต้น (สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2529 : 478.)

ชาวไทยภาคใต้เชื่อว่า พระสงฆ์ที่มรณภาพแล้ว และได้รับการยอมรับนับถือว่าเป็นผู้มีบารมีเทียบดังเทพ เรียกว่า ปู่ทวด หรือหลวงพ่อทวดเท่าที่มีการศึกษากันมา มีหลวงพ่อทวดที่ได้รับการนับถือหลายองค์ เช่น หลวงพ่อทวดไกร วัดลำพะยา จังหวัดยะลา หลวงพ่อทวดนวล วัดมุขลินทวาปีวิหาร (วัดตุง) หลวงพ่อทวดหนอน (เขามะรวด) หลวงพ่อทวดหมาน (วัดทรายขาว) หลวงพ่อทวดเอียด

วัดบูรณประดิษฐ์ จังหวัดปัตตานี หลวงพ่อทวดห้วยมย วัดอ่างทอง หลวงพ่อทวดเจ้าเกาะยอ หลวงพ่อทวดเจ้าเกาะใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นต้น ส่วนหลวงพ่อทวดที่ประชาชนในภาคใต้ให้ความเคารพอย่างกว้างขวางกว่าหลวงพ่อทวดองค์อื่นๆ ได้แก่ หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด แห่งวัดช้างไห้ ตำบลป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี (ญาณินทร เพชรสุวรรณ. 2544 : 19-20.)

ประวัติของหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดมีการศึกษาจากตำนานที่เป็นเรื่องเล่าข้อมูลเอกสาร และข้อมูลจากแหล่งโบราณสถานที่ตั้งวัดสำคัญในภาคใต้ โดยเฉพาะในบริเวณสงขลา พัทลุง ปัตตานี มีความเกี่ยวข้องกับประวัติของท่านพอจะทำให้ทราบว่า หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดมีชีวิตในสมัยอยุธยาซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2523 : 58-59.) ท่านมีนามเดิมว่า ปู่ เป็นบุตรของนายหนู นางจัน ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลดีหลวง อำเภอสทิงพระ จังหวัดสงขลา และบวชเป็นพระภิกษุที่วัดเสมาเมือง (จังหวัดนครศรีธรรมราช) ต่อมาท่านได้ออกเดินทางสู่กรุงศรีอยุธยา เพื่อศึกษาเพิ่มเติม ได้เรียนพระอภิธรรมที่วัดคุณพลีนาวาสจนแตกฉานแล้วจึงทูลลาสมเด็จพระสังฆราชไปจำพรรษาวัดราชานุวาส นอกเขตพระราชวัง ศึกษาวิปัสสนา ต่อมาสมเด็จพระเอกาทศรถทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งสมณศักดิ์ แก่หลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืดเป็น “สมเด็จพระราชา牟尼สามิรามคุณูปมาจารย์” เพราะท่านสามารถแก้ปริศนาธรรมชนะแก่พราหมณ์ทูตเมืองลังกาได้ (อุดม หนูทอง. 2538 : 216.)

ด้วยความเชื่ออันเนื่องมาจากความศรัทธาในหลวงพ่อทวด ทำให้ตำนานเรื่องเล่าประวัติของท่านมีการสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อยู่ด้วย เช่น การเล่าเกี่ยวกับประวัติของท่านที่เกี่ยวกับลูกแก้ววิเศษ ที่ว่าเมื่อแรกเกิดท่านได้

มีลูกแก้ววิเศษคู่บารมี และท่านเคยใช้ลูกแก้ววิเศษรักษาโรคหิวาตโรคที่ระบาดในอยุธยา ตามตำนานกล่าวว่า พระราชมนูได้นำลูกแก้วปลุกเสกพระพุทธรูปนำไปประพรมทั่วกรุงศรีอยุธยา ผู้เจ็บป่วยขอน้ำพระพุทธรูปไปดื่มกินจนโรคหิวาตโรคที่กำลังระบาดได้หายไป ไม่นานบ้านเมืองก็คืนสู่ความปกติสุข หรือประวัติความเป็นมาของชื่อที่เป็นนามที่นิยมเรียกต่อท้ายของหลวงพ่อดวงที่ว่า “เหยียบน้ำทะเลจืด” นั้น มีตำนานเล่าถึงประวัติไว้ว่า เมื่อครั้งที่หลวงพ่อดวง (ตำนานเรียก เจ้าสามิราม) ขออาศัยเรือสำเภาของนายอิน เพื่อขอโดยสารเรือเข้ากรุงศรีอยุธยา ขณะเดินทางถึงเมืองชุมพร เกิดคลื่นทะเลปั่นวน เรือไม่สามารถฝ่าคลื่นลมไปได้ต้องทอดสมออยู่เจ็ดวันทำให้เสบียงอาหารและน้ำจืดหมด บรรดาลูกเรือตั้งข้อสงสัยว่าการที่เกิดอาเพศในครั้งนี้เพราะเจ้าสามิรามจึงตกลงใจให้ส่งท่านขึ้นเกาะ ได้นิมนต์ให้ท่านลงเรือมาด ขณะที่ท่านลงเรือมาดนั้นท่านได้ห้อยเท้าซ้ายแช่ลงในน้ำทะเลบังเกิดอัศจรรย์ น้ำบริเวณนั้นเป็นประกายแวววาวโชติช่วง ท่านจึงบอกให้ลูกเรือตักน้ำขึ้นมาดื่มก็รู้สึกว่าเป็นน้ำจืด จึงช่วยกันตักไว้จนเพียงพอ หรือประวัติที่เล่าถึงท่านตอนที่ว่า ครั้งหนึ่งขณะที่ท่านเดินอยู่ชายทะเล พวกโจรสลัดเห็นจึงใคร่จะลงดีได้จับท่านใส่เรือ ชั่วครู่เกิดอัศจรรย์ทั้งที่มีคลื่นสงบ แต่เรือแล่นไปไม่ได้ เมื่อออกแล่นก็วนเวียนอยู่ที่เดิม ในที่สุดน้ำจืดที่มีอยู่ก็ได้หมดลง ท่านนึกสงสารจึงแห่เท้าซ้ายลงในน้ำ แล้ววกน้ำขึ้นล้างหน้าและดื่มกิน โจรจึงลองดูบ้างก็รู้ว่าเป็นน้ำจืดจึงช่วยกันตักไว้ แล้วกราบขอขมา นำท่านขึ้นฝั่ง และขณะที่เดินทางมา ได้หยุดพักเหนื่อยเอาไม้เท้าพังกับต้นยาง ต่อมาต้นยางนั้นคนเป็นไม้เท้า ต่อมาเรียกกันว่ายางไม้เท้า (ทรงวิทย์ แก้วศรี. 2537 : 40. ; ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ. 2544 : 24-25.)

วัฒนธรรมในส่วนที่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับบารมี และความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อดวง ทำให้

เปรียบท่านเสมือนเทพชั้นพระโพธิสัตว์ ทำให้เกิดการสร้างตำนาน กล่าวถึงชีวิตตอนท้ายของท่านที่ว่า ครั้งหนึ่งมีสามเณรรูปหนึ่งออกสืบหาพระโพธิสัตว์ จนกระทั่งมาพบกับหลวงพ่อดวง (เหยียบน้ำทะเลจืด) สามเณรมีความเชื่อว่าหลวงพ่อดวงเป็นพระโพธิสัตว์ศรีอริยมุตไตรย หลวงพ่อดวงและสามเณรได้เข้าสมาธิและลอยหายไปในวันวันจันทร์ ตรงกับวันเพ็ญเดือน 6 โดยปรากฏเป็นดวงไฟใหญ่ดวงหนึ่ง ดวงเล็กดวงหนึ่ง วนรอบวัดพะโคะ และล่องลอยไปทางใต้ของวัดสทิงพระ แล้วไม่กลับมาที่วัดสทิงพระอีกเลย (อุดม หนูทอง. 2538 : 217-218.)

กระแสความเชื่อเกี่ยวกับการมรณภาพของหลวงพ่อดวงที่วัดช้างให้ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี เป็นแหล่งศูนย์รวมความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดวง คือ ชาวบ้านเชื่อว่าวัดดังกล่าวเป็นสถานที่ประชุมเพลิงศพของหลวงพ่อดวงจึงถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ การศึกษาเกี่ยวกับประวัตินี้มีการค้นคว้าเชิงประวัติจากการใช้ข้อมูล คำบอกเล่าของพระสงฆ์ในพื้นที่ว่าหลวงพ่อดวงมรณภาพที่เมืองไทรบุรี เขตประเทศมาเลเซีย หลังจากที่ท่านสร้างวัดโกระโหนงขึ้น และจำพรรษา ณ วัดดังกล่าว ท่านได้สังคายน์ว่าหากท่านมรณภาพ ให้นำศพมาทำพิธีที่วัดพะโคะ ระหว่างทางที่ห้ามศพให้ปักไม้แก่นหมายไว้หรือพูนดินไว้ให้สูงขึ้นถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรียกว่า “สถูปท่านลังกา” จนถึงวัดช้างให้ จังหวัดปัตตานี ปรากฏว่าศพของท่านได้เน่าเปื่อย ชาวบ้านจึงประชุมเพลิง และปักไม้แก่นหมายไว้เป็นสัญลักษณ์ ในปัจจุบันมีการสร้างเจดีย์ และมณฑปครอบไว้ (ญาณินทร์ เพชรสุวรรณ. 2544 : 47-49.)

ปัจจุบันความเชื่อเกี่ยวกับพระสงฆ์ที่บำเพ็ญบุญบารมีในภาคใต้ยังคงมีอยู่ถูกถ่ายทอดสู่บุคคลรุ่นหลังต่อมา แม้ว่าตำนานในเรื่องความเชื่อประวัติของหลวงพ่อดวงเหยียบน้ำทะเลจืด จะเป็นข้อมูลที่มาจากโบราณสถาน ประวัติวัดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ

ตำนาน กำบอกล่า เป็นส่วนใหญ่ เรื่องเล่าในเชิงประวัติ สามารถเชื่อมต่อการศึกษาข้อมูลประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการเผยแพร่อิทธิพลของพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในภาคกลางและภาคใต้

การศึกษาประวัติศาสตร์ โบราณสถานสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาในภาคใต้ จากการศึกษาตำนานประวัติของหลวงพ่อทวด สามารถชี้ให้เห็นร่องรอยของการเผยแพร่พุทธศาสนาลังกาวงศ์ ครั้งสมัยอยุธยา ในหัวเมืองภาคใต้ เมื่อมีการเปรียบเทียบจากหลักฐานประเภทตำนานพระชาตุนครศรีธรรมราช และเอกสารประชุมตำราบรมราชูทิศ เมื่อครั้งสมัยอยุธยา พบว่าหลวงพ่อทวดน่าจะมีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา และวัดพะโคะก็มีบทบาทสำคัญทางพระพุทธศาสนา แถบลุ่มทะเลสาบในสมัยอยุธยาด้วย ท่านได้ก่อสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุบนเขาพะโคะ สูง 1 เส้น 5 วา และทำระเบียงรอบ สร้างศาลาและอุโบสถ ทั้งได้สร้างวัดคูหาสวรรค์ (ที่อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุงในปัจจุบัน) ความเป็นผู้แตกฉานในพระปริยัติธรรม ทำให้ท่านได้รับสมณศักดิ์ เป็น “สมเด็จพระสังฆราช” ซึ่งในเรื่องนี้พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระวินิจฉัยว่าในครั้งอยุธยา เจ้าคณะหัวเมืองน้อยยังคงเป็นพระครูตามเดิม ส่วนสังฆปริณายก ให้ขึ้นเป็นสมเด็จพระสังฆราช ให้มีอำนาจปกครองคณะสงฆ์ ออกไปจนถึงหัวเมือง (ตำราราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. 2513 : 17. และ สุตทวิงส์ พงศ์ไพบูลย์. 2523 : 56-58.)

ตำนานที่เกี่ยวข้องกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จ.ปัตตานี

ตำนานบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ของชาวจีนที่เดินทางมาตั้งรกรากในภาคใต้ที่จังหวัด

ปัตตานี เรื่องหนึ่งที่เป็นที่รู้จักกันในคนไทยเชื้อสายจีนในภาคใต้ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคใต้ตอนล่างคือ ตำนานที่เกี่ยวข้องกับประวัติเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ซึ่งศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวปัจจุบันตั้งอยู่ที่ ถ.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี ศาลเจ้าแห่งนี้เป็นสถานที่สำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับประวัติศาสตร์ของชาวไทยเชื้อสายจีนที่เข้ามาตั้งรกรากในภาคใต้ จังหวัดปัตตานี ทุกปีหลังจากตรุษจีนแล้ว 14 วัน จะมีพิธีฉลองสมโภชแก่เจ้าแม่ และองค์พระในศาลเจ้าแม่ไปรอบเมือง มีพิธีลุยน้ำลุยไฟ ชาวปัตตานีได้มีการเล่าสืบต่อกันมาเกี่ยวกับประวัติของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวโดยสังเขปว่า

“เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเป็นที่นับถือของชาวปัตตานี เชื่อกันว่าเป็นชาวจีนฮกเกี้ยน มาตามหาพี่ชาย ชื่อลิ้มโต๊ะเคี่ยม ซึ่งลี้ภัยจากประเทศจีนมาอยู่ปัตตานีนานแล้ว เมื่อพบก็ชักชวนพี่ชายให้กลับเมืองจีน แต่ถูกปฏิเสธว่าทางเมืองจีนยังไม่ยกโทษให้อยู่ปัตตานีก็สุขสบายดี ได้มีภรรยา นับถือศาสนาอิสลาม และตนก็นับถือศาสนาอิสลามด้วย เจ้าเมืองปัตตานีได้ให้ลิ้มโต๊ะเคี่ยมหล่อปืนใหญ่และสร้างมัสยิด ซึ่งยังไม่แล้วเสร็จ ลิ้มกอเหนี่ยวเสียใจจึงฆ่าตัวตายได้ดั้นมะม่วงหิมพานต์ใกล้มัสยิดดังกล่าว ลิ้มโต๊ะเคี่ยมจึงปลงศพ และสร้างอวงซุ้ยให้ลิ้มกอเหนี่ยว” (กะเนิง เสมารธรรมจักร. 2538 : 4-6.)

ในพงศาวดารเมืองปัตตานี ซึ่งรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากตำนานเมืองปัตตานี กล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัยครั้งนั้นว่า สมัยนางพระยาปัตตานีศรีตะวันตก เมื่อครั้งที่พระนางว่าราชการ ทรงโปรดให้นายช่างผู้หล่อปืน 3 กระบอก สืบได้ความว่าเดิมเป็นจีน มาจากเมืองจีน เป็นชาติฮกเกี้ยน แซ่หลิม ชื่อเคี่ยม อยู่มาก่อนนั้น พลเมืองที่อยู่มาจนถึงเดี๋ยวนั้นนับถือหลิมโต๊ะเคี่ยม ว่าเป็นต้นตระกูลของพวกเขาหมู่บ้านนั้น และยังคงกล่าวถึงอยู่เนือง ๆ ว่า เดิมเป็นจีน หลิมโต๊ะเคี่ยมนายช่างหล่อปืนนี้มาอยู่ในเมือง

ปัตตานีหลายปี น้องสาวหลิมโต๊ะเคี่ยม ชื่อ เก้าเนียว ตามมาจากเมืองจีนมาปะหลิมโต๊ะเคี่ยมที่เมืองปัตตานี อยู่ใฝ้อ่อนวอนหลิมโต๊ะเคี่ยมให้ละเสียจากเพศมลายู กลับไปเมืองจีน หลิมโต๊ะเคี่ยมไม่ยอม ... เก้าเนียว...จึงผูกคอตาย ครั้นเก้าเนียว น้องสาวผูกคอตายแล้ว หลิมโต๊ะเคี่ยมผู้พี่ก็จัดแจงศพเก้าเนียว น้องสาวฝังไว้ที่ตำบลบ้านกะเสะ ทำให้ดวงซุ้ยปรากฏอยู่ตลอดมาจนบัดนี้ พวกจีนก็เลขนับถือว่าเป็นผู้หญิงบริสุทธิ์อย่างหนึ่ง เป็นคนรักชาติตระกูลอย่างหนึ่ง ที่ศพเก้าเนียวนี้ ได้มีการเซ่นไหว้เสมอทุกปีมิได้ขาด (พงศาวดารเมืองปัตตานี. 2500 : 1-3.)

ในตำนานเมืองปัตตานีฉบับพระศรีนุรีรัฐ ก็มีข้อความถึงหลิมโต๊ะเคี่ยมด้วยเช่นกัน แต่เน้นการเล่าประวัติการหล่อปืนใหญ่ จัดเป็นตำนานที่เล่าต่างสำนวนกับพงศาวดาร เข้าใจว่าตำนานเมืองปัตตานีจำนวนต่างๆ มีการคัดลอกกันมาโดยให้มีเนื้อหาหลักเอาไว้ (ตำนานเมืองปัตตานี ฉบับพระศรีนุรีรัฐ. ม.ป.ป. : 22-24.)

จากประวัติที่เล่าต่อกันมาในกลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนว่า นางเป็นผู้มีความกตัญญู และมีจิตใจเข้มแข็ง รักษาความสัตย์ ทำให้มีการยกย่องนาง ทั้งมีคำที่รำลึกว่านางเคยสำแดงความศักดิ์สิทธิ์ให้ปรากฏ จึงได้มีการนำกิ่งมะม่วงหินพานต์ที่นางผูกคอตายมาแกะสลักเป็นรูปลี้มกอเหนี่ยว และมีการสร้างศาลเจ้าแม่ที่บ้านกรือเซะ เพื่อสักการะบูชาในสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีหลวงจีนคณาภิรักษ์ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหัวหน้าชาวจีน ใน จ.ปัตตานี อัญเชิญรูปสลักของเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวไปประดิษฐาน ณ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง ถ.อาเนาะรู อ.เมือง จ.ปัตตานี ให้เป็นที่สักการะบูชาของชาวเมืองทั่วไปตราบจนปัจจุบัน (ที่ระลึกสมโภชเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว. 2533 : คำนำ ; คณะสังฆราชธรรมจักร. 2538 : 7.)

ตำนานประวัติดังกล่าว เป็นการบอกเล่าสืบ

ต่อกันมา แล้วถูกบันทึกเป็นตำนานท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นความศรัทธาของคนไทยเชื้อสายจีนต่อเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว และสะท้อนค่านิยมของคนจีนต่อการยกย่องผู้ที่มีความกตัญญู ความอดทนเข้มแข็งของคนจีน ซึ่งค่านิยมนี้สามารถทำให้คนที่เดินทางไกลจากแผ่นดินใหญ่สามารถอดทนในการตั้งรกรากเพื่อประกอบอาชีพค้าขาย มีการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนจนกลายเป็นผู้ที่มีบทบาททางเศรษฐกิจของภาคใต้ โดยเฉพาะในอดีตที่ปัตตานีเคยเป็นแหล่งจอดเรือสำคัญเพื่อทำการค้าของพ่อค้าต่างชาติทั้งชาวตะวันตกและชาวตะวันออก โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีนที่เดินทางมาค้าขายกับเรือสำเภา

การที่คนจีนเดินทางมากับเรือ แล้วเข้ามาตั้งหลักแหล่ง เมืองท่าชายฝั่งอย่างปัตตานี ทำให้คนจีนเหล่านี้ต้องการสร้างความเชื่อ และวัฒนธรรมของกลุ่ม เพื่อแสดงถึงการรวมกลุ่มของชาวจีน ดังนั้นบุคคลที่ได้รับการยกย่องจากชุมชนอย่างลี้มกอเหนี่ยวกลายเป็นตัวแทนของค่านิยมที่ควรแก่การยกย่องของชาวจีนด้วยเหตุนี้อาจเป็นที่มาหนึ่งของการบอกเล่าในตำนานเกี่ยวกับลี้มกอเหนี่ยวว่า เป็นวิญญูณบริสุทธิ์ แม้สิ้นชีวิตก็กลายเป็นเทพจึงเรียกกันว่า เจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ แนวความคิดเช่นนี้สอดคล้องกับคติเรื่องเทพ ของพุทธมหายาน ซึ่งชาวจีนเป็นผู้นับถือศาสนา นี้ ดังนั้นวัฒนธรรมความเชื่อที่เกี่ยวกับบุคคลในประวัติศาสตร์ของคนไทยเชื้อสายจีน กรณีนี้ทำให้เกิดการสร้างวัฒนธรรมกลุ่มทางเชื้อชาติท่ามกลางวัฒนธรรมที่เผยแพร่ขยายเข้ามา มีอิทธิพลคือศาสนาอิสลาม (เมื่อวิเคราะห์จากเนื้อความของตำนานที่เล่าถึงการรับศาสนาอิสลามที่มาตั้งรกรากในปัตตานีช่วงแรก) และความศรัทธาเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยว จึงทำให้เกิดธรรมเนียมปฏิบัติบูชาเจ้าแม่ลี้มกอเหนี่ยวทุกปี หลังวันตรุษจีน 14 วัน คือวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งมีคนไทยเชื้อสายจีนจากหลายพื้นที่

ในภาคใต้ รวมทั้งคนจีนในประเทศใกล้เคียง เช่น สิงคโปร์ มาเลเซีย เดินทางมาเพื่อร่วมกันสักการะ บูชาศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว จ.ปัตตานี

ด้านความเชื่อ เรื่องอิทธิฤทธิ์ของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวจะเห็นจากพิธีลุยไฟแสดงถึงความมีบุญญาธิการ อภินิหารของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวว่า จะสามารถจับปัดเป่าสิ่งเลวร้ายอุบาทว์ทั้งหลายที่เข้ามาสู่คนในครอบครัวของผู้ที่ศรัทธาให้หายไป อีกนัยหนึ่งการจัดพิธียังเป็นการขอคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ได้ช่วยเหลือปกป้องคุ้มครอง บ้านดาลความร่มเย็น มาสู่ผู้ที่นับถือ และศรัทธาอีกด้วย (เรื่องเดิม : 6-7, 249-275.)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาประวัติเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวยังเป็นปัญหาในการสืบค้นข้อเท็จจริงจาก เอกสารต่างประเทศ และเอกสารประวัติศาสตร์ที่มีความชัดเจน ข้อมูลเท่าที่มีการศึกษานับ ประวัติศาสตร์คำบอกเล่าจากคนจีนในพื้นที่ที่เคยมี ประสพการณ์ร่วมสมัย เช่น ตระกูลของพระจีน คณาภิรักษ์ และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ดำเนินเมืองปัตตานี พงศาวดารราชวงศ์หมิง ซึ่งทำให้สันนิษฐานเบื้องต้น ได้ว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องลิ้มกอเหนี่ยว และ หลิมโต๊ะเคียม (หลิมเต้าเคียม) เป็นคนจีนที่เดินทาง มากับเรือสำเภามาอยู่ปัตตานี และน่าจะมีส่วนใน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นปัตตานี

อย่างไรก็ตาม เท่าที่สืบค้นในปัจจุบันการค้นคว้าเกี่ยวกับประวัติดังกล่าว มีหลายสำนวน นอกจากนี้ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับประวัติเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวก็มีการ กล่าวถึงไว้อย่างจำกัด เนื่องจากลักษณะการบันทึก ข้อมูลมักจะกล่าวถึงเฉพาะบุคคลสำคัญ และราชวงศ์ การเมือง การปกครอง จึงยากที่จะมีข้อมูลเอกสารที่ กล่าวเกี่ยวกับคนจีนสามัญชน หรือขุนนางระดับล่าง โดยตรงอย่างละเอียด ในขณะที่เดียวกันธรรมเนียม การบันทึกข้อมูลประวัติศาสตร์ในลักษณะดังกล่าวนี้ ทำให้ประวัติของบุคคลไม่ปรากฏเนื้อหามากนักใน

เอกสารประเภทตำนานเมือง จะมีเพียงประวัติโดยย่อที่ประกอบเป็นบันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ของเมืองเท่านั้น ในส่วนที่เป็นข้อมูลบุคคลจึงปรากฏอยู่น้อยมาก อาจมีอยู่บ้างในส่วนของข้อมูลประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับท่าเรือและการค้าทางเรือสำเภาที่รุ่งเรืองในอดีตของปัตตานี รวมถึงกรณีการอพยพของคนจีนจากจีนแผ่นดินใหญ่ เช่น มณฑล กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน ไหหลำ ที่เดินทางมากับเรือสำเภาเพื่อทำการค้า แล้วตั้งรกรากที่เมืองท่าตอนใต้ บริเวณอ่าวไทย

ตำนานที่เกี่ยวข้องกับอิทธิพลศาสนาพราหมณ์ในภาคใต้ ; กรณีตำนานพราหมณ์เมือง นครศรีธรรมราช

ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช ถือได้ว่าเป็นตำนานประวัติศาสตร์ที่ชี้ให้เห็นอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ต่อวัฒนธรรมภาคใต้ ทั้งในแง่ราชพิธีในราชสำนักเมืองนครศรีธรรมราช และ ลักษณะการปกครองของเมืองนครศรีธรรมราชใน สมัยอยุธยา ตำนานเรื่องนี้ ฉบับที่พิมพ์แพร่หลาย คือ ฉบับพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพเจ้ามดด้วง พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (สิทธิ เทพหัสดิน ณ อยุธยา) พ.ศ.2473 และฉบับพิมพ์ในนาม ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครุนครศรีธรรมราช จัดพิมพ์เนื่อง ในการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2 พ.ศ.2525 เมื่อสำรวจจุดเนื้อความเป็นสำนวนเดียวกัน

ตำนานพราหมณ์ใต้เล่าถึงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์นับแต่สมัยพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ของอาณาจักรอยุธยา (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช 2473 : คำนำ และ 1-2.) ทรงเสวยราชสมบัติในกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.1983 มีพ่อค้าจากเมืองรามนครได้มาค้าขายที่อยุธยา เทียบกลับได้กราบทูลพระมหากษัตริย์ของตนว่าได้ทรง

รับฟัง และทรงมีพระประสงค์จะเจริญพระราชไมตรี ด้วย จึงได้ส่งเครื่องราชบรรณาการ คือ เทวรูปพระนารายณ์ รูปพระศรีลักษ์มี รูปพระอิศวร รูปหงส์ รูปชิงช้าทองแดงมาถวาย โดยให้พราหมณ์ทั้งห้าเหล่านี้ ซึ่งมีพราหมณ์นารายณ์เป็นหัวหน้าเดินทางมาสู่กรุงศรีอยุธยา ขณะเดียวกันมีพายุพัดเข้าฝั่งที่ปากน้ำตรงกรมการเมืองตรงได้รายงานไปยังนครศรีธรรมราช เจ้าพระยามนตรีศรีสุทนต์ได้รายงานไปยังกรุงศรีอยุธยา สมเด็จพระรามาธิบดีจึงได้มีพระบรมราชโองการให้พระยาโกษาธิบดีไปรับเทวรูป เพื่อนำไปประดิษฐานที่กรุงศรีอยุธยา แต่ปรากฏว่านำไปไม่ได้ เพราะเกิดพายุ เมื่อทราบถึงพระกรรณก็ทรงอนุญาตให้ประดิษฐานไว้ที่นครศรีธรรมราช เจ้าพระยาศรีธรรมราชจึงได้นำไปประดิษฐานไว้ที่ตำบลท่าม้า ดังมีหลักฐานสืบมาแต่ปัจจุบันตำนานได้กล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองของพราหมณ์ในเมืองนครศรีธรรมราช สมัยอยุธยา และความสัมพันธ์กับพราหมณ์ในกรุงศรีอยุธยา (ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช. 2473 : 1 - 48.)

ความสำคัญของตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช จึงมีความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์การเมือง และวัฒนธรรม ศาสนา ที่มีความสัมพันธ์กับหัวเมืองภาคใต้และราชสำนักอยุธยา ความเป็นมาของพราหมณ์ที่เข้ามาตั้งรกรากในนครศรีธรรมราช ตลอดจนวิถีชีวิตของพราหมณ์สะท้อนวัฒนธรรม ความเชื่อ อันเกี่ยวเนื่องกับอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในภาคใต้นี้ ศูนย์กลางที่นครศรีธรรมราชในครั้งสมัยอยุธยา จึงกล่าวได้ว่าตำนานพราหมณ์เป็นเอกสารท้องถิ่นที่เขียนในลักษณะตำนานฉบับเดียว ที่เป็นการบันทึกเรื่องราวเฉพาะของพราหมณ์ในภาคใต้

เรื่องราวเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพราหมณ์ที่เข้ามาตั้งรกรากในเมืองนี้ ในตำนานเมืองนครศรีธรรมราชได้กล่าวถึงไว้บางส่วน เช่น

พราหมณ์มาจากเมืองรามเหตุ (รามราษฎร์) ซึ่งในการวิเคราะห์เกี่ยวกับเรื่องนี้ E. J. Rapson สันนิษฐานว่าพราหมณ์กลุ่มนี้น่าจะเป็นพราหมณ์จากรัฐทางภาคใต้ของอินเดีย 5 รัฐ ที่เรียกว่า ปัญจทวารวิท (Five Dravidian Regions) ประกอบด้วย ทมิฬ กานารีส อันธระ (หรือเตลุก) มหาราษฎร์ และคุชราช (ดูการวิเคราะห์เรื่องนี้ใน สุวิทย์ ทองศรีเกตุ. 2526 : 349-350.) และพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช และอยุธยา มีการศึกษาหาความรู้จากกัน โดยพราหมณ์นครศรีธรรมราชไปศึกษาในกรุงศรีอยุธยา (ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช. 2473 : 45.)

บทบาทในแง่ราชพิธีของพราหมณ์ในครั้งสิ้นกรุงศรีอยุธยา จะพบว่าในครั้งหลังจากเสียกรุงศรีอยุธยา เอกสารต่างๆ ถูกเผาทำลายโดยพมวจนสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสิน และสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก จึงได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ฟื้นฟูพระราชพิธีพราหมณ์ ขึ้นมาอีกเป็นพิธีสำหรับราชสำนัก โดยอาศัยพราหมณ์จากเมืองนครศรีธรรมราช และตำราพราหมณ์จากเมืองนครศรีธรรมราชเป็นแบบ เช่น พระราชพิธีตรุษสำหรับเมืองนครศรีธรรมราช และพระราชพิธีตรุษสำหรับกรุงเทพมหานคร ปรากฏทั้งโครงสร้าง และลักษณะพิธีเหมือนกัน จะต่างกันก็ในเรื่องปลีกย่อย จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 2-5 ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ การปกครองพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช เป็นส่วนหนึ่งของระเบียบการบริหารราชการแผ่นดิน พราหมณ์มีบรรดาศักดิ์ เช่น ตำแหน่งขุน และพนักงาน (ข้าราชการ) เกี่ยวกับราชพิธีพราหมณ์ (สุวิทย์ ทองเกตุ. 2526 : 350-351. ตำนานพิธีตรุษ. 2530 : 3 และจดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 จ.ศ.1173 เรื่องข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ 21 : 19.)

การศึกษาเกี่ยวกับตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช สามารถนำมาเทียบเคียงกับข้อมูล

ประเภทโบราณคดีที่ปรากฏในเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นหัวเมืองสำคัญของใต้สมัยอยุธยา ก่อนอิทธิพลของพุทธศาสนาเข้ามาเผยแพร่และวางรากฐานให้นครศรีธรรมราช เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาลังกาวงศ์ ในเรื่องตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช (ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชในรวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. 2505 : 78-95.) เนื้อเรื่องเป็นการเผยแพร่พุทธศาสนา ของพระยาศรีธรรมมาโศกราช การสร้างเมือง การสร้างพระบรมธาตุครั้งแรกตั้งแต่ศักราช 1098 และพระองค์ทรงพยายามทำให้เมืองนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางเมืองภาคใต้ ในฐานะเป็นเมืองที่มีพระบรมธาตุประดิษฐานอยู่ นครศรีธรรมราชจึงเป็นศูนย์กลางการปกครอง โดยมีเมืองบริวารที่เรียกว่า เมืองสิบสองนักษัตร (คือ การนำสัตว์ 12 ตัว ปีนักษัตรมาเป็นสัญลักษณ์ตราเมือง) (ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชในรวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. 2505 : 51-52.)

หลักฐานทางโบราณคดีที่สอดคล้องกับเอกสารที่กล่าวถึงในตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราชที่สำคัญ เช่น เทวรูปพระนารายณ์ เทวรูปพระอิศวร รูปหงส์ โบสถ์พราหมณ์นครศรีธรรมราช เทวรูปเหล่านี้เป็นศิลปะสมัยพุทธศตวรรษที่ 19-20 ซึ่งเป็นยุคที่กลุ่มทมิฬรุ่งเรืองในอินเดียตอนใต้ เทวรูปศิวนาฏราช ก็เป็นศิลปะทมิฬ (ปริชา นุ่นสุข. 2540.) และอาจเป็นไปได้ว่าพราหมณ์จากอินเดียนำเทวรูปเหล่านี้เข้ามา และตรงกับตำนานพราหมณ์ที่กล่าวถึง การนำเทวรูปจากอินเดียมายังกรุงศรีอยุธยา แต่ถูกพายุพัดจึงให้นำเทวรูปไว้ที่นครศรีธรรมราช (ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีอยุธยา, 2473 : 1-5.)

นอกจากนี้จากแหล่งโบราณคดีนครศรีธรรมราชยังปรากฏอิทธิพลของพราหมณ์ อาทิ แหล่งโบราณคดีห่อพระอิศวร โบสถ์พราหมณ์ เสาชิงช้า (ถ.ราชดำเนิน ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช) เป็นแหล่งโบราณคดีตั้งบนกำแพงเมืองโบราณ

นครศรีธรรมราช บริเวณตรงกันข้ามแหล่งโบราณคดีห่อพระนารายณ์ปรากฏเทวรูป ในศาสนาพราหมณ์หลายองค์ เช่น พระศิวนาฏราชสำริด พระอุมาสำริด พระกณศสำริด หงส์สำริด (ปัจจุบันนำเทวรูปไปไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช) และได้พบสัญลักษณ์ในศาสนาพราหมณ์ คือ ศิวลึงค์และโยนิ ประดิษฐานในห่อพระอิศวร ซึ่งห่อพระอิศวรดังกล่าว อายุราวพุทธศตวรรษ 11-20 ถือได้ว่าเป็นแหล่งโบราณคดี เนื่องจากในศาสนาพราหมณ์ และเป็นศูนย์กลางของชุมชนในเขตตัวเมืองโบราณนครศรีธรรมราช และมีศาสนสถานเนื่องในศาสนาแห่งนี้ๆ อีกตั้งอยู่ในบริเวณใกล้เคียง

แหล่งโบราณคดีอีกแหล่งหนึ่ง คือ บริเวณหลังวัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร ต.ในเมือง อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช บนสันทรายเก่าเคยมีการสำรวจแหล่งโบราณคดีนี้ใน พ.ศ.2523-2526 พบศิวลึงค์ศิลา โยนิศิลา อิฐโบราณ คงเป็นที่ตั้งของเทวสถาน ซึ่งเป็นอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวนิกาย สันนิษฐานว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11-14 นอกจากนี้แหล่งโบราณที่เรียกว่า ห่อพระนารายณ์บนสันทรายเก่า (บริเวณ ถ.ราชดำเนิน ต.ในเมือง) สำรวจ พ.ศ.2455 พบพระวิฆณุ ศิลปะอินเดีย มีอายุราว พ.ศ.843-943 ปัจจุบันย้ายไปประดิษฐานในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ถือเป็นพระวิฆณุองค์หนึ่งที่มีรูปแบบทางศิลปะที่เก่าแก่ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศไทย (ปริชา นุ่นสุข. 2540 : 115-116, 144-146.)

กล่าวได้ว่า เอกสารประวัติศาสตร์ตำนานพราหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช และหลักฐานโบราณคดี เป็นหลักฐานยืนยันว่านครศรีธรรมราชมีความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรมกับอินเดียอย่างใกล้ชิดตั้งแต่โบราณ ทำให้มรดกทางวัฒนธรรมของศาสนาพราหมณ์ อันเป็นศาสนาหนึ่งที่สำคัญของชาวอินเดียปรากฏอยู่ทั่วไปใน

ภาคใต้

ตำนานพื้นบ้านภาคใต้ที่มีอิทธิพลในเขตพัทลุง สงขลา นครศรีธรรมราช : ตำนานนางเลือดขาว

ตำนานนางเลือดขาว เป็นตำนานสำคัญ เรื่องหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในวัฒนธรรมการเผยแพร่ พุทธศาสนา และมีความเกี่ยวข้องกับประวัติการ สร้างวัดสำคัญในหลายพื้นที่เขตภาคใต้ เนื่องจาก เป็นตำนานที่มีการบอกเล่าสืบต่อกันมาช้านาน และมีอาณาเขตที่เกี่ยวข้องกับการเล่าเรื่องของ ตำนานเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง และสามารถศึกษา เนื้อหาของตำนานเชื่อมโยงกับข้อมูลทางโบราณคดี เพื่อสืบค้นประวัติความเป็นมาของผู้นำชุมชนท้องถิ่น ในสังคมโบราณภาคใต้ที่นับถือพระพุทธศาสนา รวมทั้งการเผยแพร่และอุปถัมภ์พุทธศาสนาด้วยการ สร้างวัดสำคัญต่าง ๆ

ที่มาของการบันทึกตำนานนางเลือดขาว เริ่มขึ้นจากการเล่าเรื่องสืบต่อกันมาของชาวบ้าน เนื้อหาที่มีการกล่าวถึงอภินิหารแสดงบุญญาธิการของ นางเลือดขาว ต่อมาสมัยอยุธยาได้มีผู้จาร (บันทึก) เรื่องนางเพลานางเลือดขาวในสมุดพื้นเมืองของภาคใต้ (ในภาคใต้เรียกสมุดที่ใช้บันทึกนี้ว่า บุคขาว บุคดำ กระดาษที่ใช้ทำบุคเรียกว่า เปลา หรือกระดาษเพลาน) ตำนานนางเลือดขาวที่มีผู้ค้นพบเป็นตำนานที่จาร (เขียน) บนกระดาษเพลานขาว มีการเขียนด้วย ด้ายกล้วยสมุดโผเงินรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ขนาดกว้าง 11 เซนติเมตร ยาว 22 เซนติเมตร เป็นหนังสือเก่า อยู่ในสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ คงมีการเก็บรักษา อย่างดี จึงตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน การศึกษาตัว อักษรที่ใช้บันทึกเป็นอักษรที่ใช้ในสมัยอยุธยา ตอนปลาย และสันนิษฐานว่าเขียนขึ้นโดยผู้รู้ใน ท้องถิ่นที่เห็นความสำคัญของเรื่องดังกล่าว จึงได้ รวบรวมขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา จากข้อสังเกต ที่ว่าเอกสารเรื่อง เพลานางเลือดขาวไม่มีตราประทับ

ของสมุหพระอาลักษณ์ไว้ต้นอักษร และไม่มีตรา ประทับของกรมใดในสายกรม (กรมกลาโหม กรม มหาดไทย กรมท่า) ไว้ปลายอักษร เนื้อหาบาง ตอนใช้ภาษาถิ่นปักยใต้ เช่น ห้วนอน (ทิสใต้) หลบ (กลับ) แต่วัน (แต่เช้า) เป็นต้น เป็นตำนาน มุขปาฐะที่สืบเล่าต่อกันมาอย่างแพร่หลายในภาคใต้ และฉบับที่คัดลอกกันมา มีการนำเรื่องการกลาปนาศรี วัดเขียนบางแก้ว และวัดสทิงพระมารวมตอนท้าย ด้วย (ชัยวุฒิ พิชะกุล. 2538 : 68-69.)

ตำนานนางเลือดขาวฉบับต่อมา พิมพ์ใน เอกสารพงศาวดารเมืองพัทลุง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอย่าง กว้างขวาง มีเนื้อหาโดยสังเขปที่ว่า เมืองพัทลุงในอดีต เรียกว่า เมืองสทิงพระ ในสมัยอาณาจักรตามพรลิงค์ พุทธศตวรรษที่ 10-18 มีอำนาจครอบครองดินแดน แหลมมลายูตอนเหนือ พัทลุงในเวลานั้นเป็นเมือง สำคัญ ในเอกสารจีนเรียกว่า จิ-โล-ติง (Jin-Lo-Ting) หรือสทิงพระ-จะติงพระ ปัจจุบันเป็นเขต อ.สทิงพระ จ.สงขลา ต่อมาในสมัยอยุธยา สมเด็จพระมหาจักรพรรดิได้ย้ายที่ตั้งเมืองไปอยู่ที่บ้าน บางแก้ว (บริเวณวัดเขียนบางแก้ว) ฝั่งตะวันตก ของทะเลสาบสงขลาในปัจจุบันเพราะถูกแขกอุยงตันัก (แปลว่า ปลายแหลม) หรือแขกมลายู จากเมือง ยะโฮร์ยกทัพมาตีเมืองแตกและกวาดต้อนผู้คนไป เป็นอันมาก ราวสมัยสุโขทัย (ขณะนั้นเมืองพัทลุง ตั้งอยู่ที่สทิงพระ) ครั้งที่เจ้าเมืองชื่อ พระยากรทอง และมีตายาย ยายชื่อ ยายเพชร ตาชื่อ สามโม มีบ้านอยู่ที่ ต.ปละท่า ตะวันตกของทะเลสาบ สงขลา (บ้านพระเกิด) ดูแลกองช้าง ทำหน้าที่ เลี้ยงช้างส่งเจ้าเมือง ต่อมาตายายไปป่าพบกุมารที่ ถูกคนมาทิ้งไว้ และกุมารี (ในตำนานกล่าวว่าเด็ก หญิงมีเลือดสีขาว จึงตั้งชื่อว่า นางเลือดขาว) ตายาย ชุบเลี้ยงกุมาร และกุมารีจนเจริญวัย ให้แต่งงานกัน ต่อมาตายายได้ถึงแก่กรรม กุมาร และกุมารี (นาง เลือดขาว) ได้นำศพตายายไปเผาปนกิจ และนำัฐิ

ไปฝังไว้ที่ถ้ำมหาสวรรค์ตามประเพณี กุมาร และนางเลือดขาวได้เป็นนายกองช่วยช้าง มีคนนับถือมากมาย และได้ส่งช่วยช้างเจ้าพระยากรงทองปีละเชือก

ต่อมาตำนานกล่าวถึงการย้ายที่พักของนางเลือดขาว และกุมารว่าได้ไปอยู่ที่บางแก้ว ณ ที่แห่งนี้สองคนได้มีอำนาจ และทรัพย์บริวาร กุมารได้ตำแหน่งเป็นพระยา ทั้งสองคนได้มีใจศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ได้สร้างพระพุทธรูป อุโบสถ ที่วัดสทังใหญ่ สร้างวิหารและพระพุทธรูปที่วัดบางแก้ว พร้อมทั้งได้สร้างจารึกไว้ที่แผ่นทองคำ ในขณะที่เดียวกันเจ้าพระยากรงทองได้สร้างพระมหาธาตุเจดีย์ และสร้างพระวิหารเชตุพนที่จะทิ้งพระ และสร้างวัดเขียนบางแก้ว และวัดสทังเป็น 3 อาราม

ราว พ.ศ.1493 กุมารและนางเลือดขาวได้เดินทางไปตรัง ตำนานกล่าวถึงการสร้างพระนอนองค์หนึ่ง และได้ไปยังลังกา กลับจากลังกาก็ได้สร้างอารามพระศรีสรรเพชญ์ พระพุทธสิหิงค์ที่เมืองตรัง และ พ.ศ.1500 ได้เดินทางไปนครศรีธรรมราช พร้อมทั้งได้สร้างพระพุทธรูปในหลายตำบล ในครั้งนั้นความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาได้รำลือไปถึงสุโขทัย พระเจ้ากรุงสุโขทัยโปรดให้พระยาพิชัยโลกกับนางจันทร์คูนางสนมออกมารับนางเลือดขาวที่เมืองนครศรีธรรมราช เพื่อจะนำไปเป็นมเหสี ส่วนพระยา กุมารกลับไปสู่บ้านพระเกิดตามเดิม แต่เมื่อนางเลือดขาวไปยังกรุงสุโขทัยแล้ว ก็ไม่ได้แต่งตั้งเป็นพระมเหสี หรือพระสนม เนื่องจากนางมีสามี และมีครรภ์ติดมาแต่สามีเดิมแล้ว พอถึงกำหนดคลอดนางได้คลอดบุตรเป็นกุมาร เมื่อกุมารเจริญวัย เจ้าเมืองทรงได้ชุบเลี้ยง นางเลือดขาวได้กลับบ้านเมืองเดิม จึงโปรดให้จัดส่งถึงบ้านพระเกิด ระหว่างเดินทางมาถึงคลองปากพนังได้พักแรมหลายวัน เพื่อสร้างวัดขึ้นแห่งหนึ่งที่บ้านคือง ในคลองคือง (บริเวณคลองแยกแม่น้ำกระแจะกับคลองปากพนัง) เรียกว่า

วัดแม่อยู่หัวเลือดขาว จากนั้นนางเลือดขาวได้เดินทางไปยังบ้านพระเกิดอยู่กับสามี (กุมาร) จนอายุร่วม 70 ปี จึงถึงแก่กรรม ภายหลังบุตรของนางเลือดขาวได้ออกจากเมืองหลวง กลับไปเป็นคหบดีอยู่บ้านพระเกิดเมืองพัทลุง ชาวบ้านเรียกว่าเจ้าฟ้าคอกลาย ซึ่งเข้าใจว่าเป็นบุตรของเจ้าแผ่นดินเรื่องในตำนานฉบับพงศาวดารเมืองพัทลุงกล่าวถึงเพียงเท่านี้ (พงศาวดารเมืองพัทลุง. 2484 : 1-7 ; ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์. 2526 : 115-118.)

ส่วนการค้นคว้าตำนานฉบับต่างๆ พบว่ามีเนื้อหาของตำนานเรื่องเดียวกันในหลายสำนวน แต่ข้อความโดยส่วนใหญ่ในหลายสำนวนมีความคล้ายคลึงกันคือการบอกเล่าถึงบทบาทผู้นำชุมชนที่เรียกว่า นางเลือดขาว ว่าเป็นผู้มีบุญญาธิการ และเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนา ดังจะเห็นได้จากตำนานกล่าวเชื่อมโยง ไปถึงความรุ่งเรืองของพุทธศาสนาในลังกา และมีการเดินทางไปสืบทอดพุทธศาสนาในลังกา เดินทางไปแสวงบุญการสร้างวัดในพื้นที่ต่างๆ ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นค่านิยม และการยกย่องผู้อุปถัมภ์พุทธศาสนาว่าเป็นผู้มีบุญญาธิการ แตกต่างจากสามัญชนทั่วไป ดังจะเห็นได้จากการเขียนถึงคุณสมบัติอันเป็นที่มาของชื่อนางเลือดขาว

นอกจากนี้ หากศึกษาด้านนางเลือดขาวในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวการเผยแผ่พุทธศาสนาในภาคใต้ โดยเฉพาะหลักฐานที่เกี่ยวกับความเชื่อในการสร้างวัด การสร้างพุทธสถาน หรือสถูปเจดีย์ พระอุโบสถ พระวิหาร และการสร้างรูปเคารพในทางศาสนา คือ พระพุทธรูปที่ปรากฏในหลักฐานเพลานางเลือดขาวก็ได้ชี้ให้เห็นถึงการรับอิทธิพลของพุทธศาสนาลังกาวงศ์ในภาคใต้

เนื้อหาของเพล (ตำนาน) นางเลือดขาวมีส่วนอธิบายความเชื่อเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุว่าเป็นสิ่งที่พุทธศาสนิกชนให้การเคารพบูชาสูงสุด

พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช ถือได้ว่าเป็นแม่แบบของการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์บรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้าตามคติของพุทธศาสนา ลังกาวงศ์ และเป็นศูนย์กลางของพุทธศาสนาที่สำคัญในภาคใต้ด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับการเก็บอัฐิ การสร้างสถูปเจดีย์ของคนในภาคใต้ เช่น การเก็บอัฐิตายของนางเลือดขาวในถ้ำพระคูหาสวรรค์ (อ.เมือง จ.พัทลุง) ซึ่งเป็นธรรมเนียมของชาวลี (อ.เมือง จ.พัทลุง) ซึ่งเป็นธรรมเนียมของชาวลี (อ.เมือง จ.พัทลุง) ซึ่งปรากฏในตำนาน (ชัชวณฺี พิชะกุล. 2525 : 40-41.) นอกจากนี้เนื้อหาของตำนานยังสะท้อนความเชื่อทางไสยศาสตร์ของชาวไทยภาคใต้ในเรื่อง การศึกษาคาถาอาคม การมีอาวุธศักดิ์สิทธิ์ เช่น อาวุธบังคับช้างของควานช้างตายยามีดหมอใช้ประกอบพิธีกรรมต่างๆ หรืออาวุธประจำตัวของคนโบราณ เป็นต้น (ชัชวณฺี พิชะกุล. 2525 : 206-276.)

ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชในฐานะเอกสารประวัติศาสตร์สะท้อนบทบาทและวัฒนธรรมพุทธศาสนา

การศึกษาเกี่ยวกับตำนานพุทธศาสนาที่สำคัญเรื่องหนึ่งที่สะท้อนวัฒนธรรมเกี่ยวกับอิทธิพลของพุทธศาสนาในภาคใต้ คือ เอกสารที่อธิบายเรื่องราวประวัติศาสตร์ การเผยแพร่พุทธศาสนาและการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์เมืองนครศรีธรรมราช

เอกสารโบราณของเมืองนครศรีธรรมราชที่กล่าวถึงพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราชโดยตรงเท่าที่ค้นพบ สามฉบับ คือ ตำนานพระบรมธาตุเมืองนคร (ฉบับกลอนสวด) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พระนิพนพานโสทร” (เอกสารฉบับนี้ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกโดยศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช โดยการสนับสนุนของมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย ปี 2528.) (ปริชา นุ่นสุข รวบรวม. 2528 : คำนำ.) ตำนานอีกเรื่องเป็น

ตำนานในชื่อ ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช และ ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นฉบับที่ตีพิมพ์และเผยแพร่เป็นที่รู้จักในหมู่นักวิชาการประวัติศาสตร์ และโบราณคดีภาคใต้เฉพาะเมืองนครศรีธรรมราช พิมพ์เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเอก เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต (แย้ม ณ นคร) ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากผู้สำเร็จราชการเมืองนครศรีธรรมราช (กรมศิลปากร. 2505 : คำนำ.)

เอกสารฉบับแรก ว่าด้วยเรื่องตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ฉบับกลอนสวดหรือพระนิพนพานโสทร ค้นพบโดยสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงมีพระวินิจฉัยเกี่ยวกับตำนานดังกล่าวว่า เป็นหนังสือที่ชาวเมืองนครที่เป็นปราชญ์ (กวี) แต่งขึ้นประมาณต้นรัตนโกสินทร์ สมัยรัชกาลที่ 1 ผู้แต่งได้เขียนตามความเชื่อที่มามีมาต่อการสร้างพระบรมธาตุ (ปริชา นุ่นสุข รวบรวม. 2528.) ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชได้ต้นฉบับจากการรวบรวมของสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ถือได้ว่าเป็นหลักฐานเอกสารที่เป็นข้อมูลประวัติศาสตร์ที่สำคัญเรื่องหนึ่งที่กล่าวถึงประวัติการก่อตั้งเมืองนครศรีธรรมราช และการสร้างพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ที่มาของการเผยแพร่ตำนานเรื่องนี้ จากคำอธิบายของผู้รวบรวมชี้ให้เห็นข้อความในประวัติศาสตร์บางตอนที่สามารถอธิบายเชื่อมโยงประวัติศาสตร์อยุธยา เรื่องราวพุทธศาสนาในประเทศไทย เช่น เนื้อหาบางตอนที่ว่า

“ตำนานเมืองนครศรีธรรมราชนี้ ต้นฉบับเป็นสมุดไทย ชำรุด คร่ำคร่า เขียนด้วยเส้นหมึกดำเป็นตัวอักษรไทยย่อ ลบเลือนหลายแห่ง เคยตีพิมพ์ 2 ครั้งแล้ว แต่ยังไม่สู้แพร่หลาย (ตำนานฉบับนี้คงพิมพ์ขึ้นก่อน พ.ศ.2505) หนังสือเรื่องนี้ถ้าอ่านอย่างธรรมดา ก็อาจนึกว่าเป็นนิยายนิทานก็ได้ แต่ถ้าอ่านด้วยความพินิจพิเคราะห์จะเห็นว่ามิใช่ นิทานธรรมดา คงเป็นเรื่องเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแต่ครั้งโบราณ

มีผู้สืบต่อปากคำกันมาที่มีผู้จดปะติดปะต่อไว้ได้เท่านี้ก็น่าจะชอบใจผู้จดบันทึกอย่างมาก เพราะถ้าไม่ได้จดบันทึกเอาไว้ ปานนี้เรื่องก็คงสูญเสียแล้ว ข้อที่ว่าเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นสมัยโบราณ คือตอนที่ว่าพระพุทธรูปหิน และมิตอนหนึ่งทีแสดงให้เห็นว่า เมืองอุทอทงกับเมืองนครศรีธรรมราชเป็นไมตรีกันคือตอนที่พระเจ้าอุทอทงซึ่งว่าตั้งแต่เทียบแท่นศิลาไปฝ่ายใต้เป็นดินแดนของเจ้าเมืองนครศรีธรรมราช (ตำนานใช้ชื่อว่า พญาศรีธรรมโศกราช) ส่วนทิศเหนือขึ้นเป็นดินแดนของพระองค์ดังนี้ และมีอีกตอนหนึ่งว่า หลานของพระเจ้าศรีธรรมโศกราชแยกออกไปตั้งอยู่เมืองเพชรบุรีจึงทำให้เข้าใจว่าเขตแดนเมืองอุทอทงกับเมืองนครศรีธรรมราช คงจะต่อกันที่เมืองเพชรบุรี เช่นนี้ เป็นต้น และยังมีข้อความอื่นๆ ที่เมื่ออ่านโดยพิณิจพิเคราะห์แล้ว อาจจะได้ความเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ และโบราณคดีมาก” (ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช. 2505 : 46.)

ส่วนตำนานอีกเรื่อง คือ ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2471 ฉบับที่พิมพ์แพร่หลายเป็นฉบับปี พ.ศ.2505 ฉบับรวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อครั้งที่พิมพ์ พ.ศ.2471 พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้ทรงพิมพ์คำอธิบายไว้ในครั้งนั้นว่า

“หนังสือนี้พิมพ์ตามต้นฉบับที่มีในหอสมุดพระวชิรญาณ เป็นหนังสือกระดาษฝรั่งเขียนเส้นหมึกต้นฉบับเป็นสำเนาคัดจากหนังสือเก่า เห็นได้ตามตัวสะกด ถ้อยคำ สำนวน ซึ่งเก่าก่อนเวลาที่ใช้หมึก และกระดาษอย่างนั้น การพิมพ์ครั้งนี้ได้สั่งให้พิมพ์ตามต้นฉบับมิให้แก้ตัวสะกดหรือถ้อยคำอะไรเลย ที่ทำเช่นนี้ด้วยเหตุ 2 ประการ ประการที่ 1 การเขียนตัวสะกดหนังสือไทยนั้นเปลี่ยนอยู่เสมอ และยังไม่เห็นท่าทางที่จะหยุดเปลี่ยนเป็นลำดับมานั้น เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาพึงสังเกต ถ้าพิมพ์หนังสือนี้ไว้ตามฉบับเดิมก็เป็นเครื่องช่วยศึกษาได้อย่างหนึ่ง ประการที่ 2

คำในหนังสือนี้มีเป็นอันมาก ที่ผู้ตรวจไม่เข้าใจ อาจเป็นด้วยผิดก็ได้ เป็นด้วยเราไม่รู้ก็ได้ สิ่งที่เราไม่รู้เราจะว่าผิดเพราะเหตุนั้นหาได้ไม่คำที่ผู้ตรวจไม่เข้าใจ ถ้าแก้จนเข้าใจก็เป็นความเดาของผู้ตรวจคนเดียว ผู้อ่านซึ่งไม่เคยเห็นต้นฉบับก็ไม่มีโอกาสจะช่วยเดาหรือแสดงความรู้ ความเห็นบ้าง ความเห็นนั้นไม่จำเป็นจะเป็นความรู้ แต่ในเวลาที่เรารู้แน่นอนยังไม่มีเห็นยอมจะเป็นประโยชน์

หนังสือนี้สันนิษฐานว่าแต่งในแผ่นดินพระนารายณ์ ในที่สุดบอกปีในปลายแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง ส่วนเนื้อเรื่องซึ่งว่าเป็นตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราชนั้นก็เป็ตำนาน อย่างนิทานประจำท้องถิ่นที่มีโน่นปนนี่อย่างมากมาย แต่ความจริงอาจมีมาเดิมบ้าง และไม่มีอะไรที่ทำให้เห็นว่าผู้แต่งไม่เชื่อว่าความเป็นจริงทั้งนั้น แม้ที่กล่าวถึงปาฏิหาริย์ต่างๆ และพญาคูรุท พญานาค ก็กล่าวตามที่เชื่อกันว่าจริง ถ้าจะว่าที่แท้เรื่องพระธาตุปาฏิหาริย์นั้นคนยังเชื่อกันอยู่จนเวลานี้

แต่ถ้าจะตั้งปัญหาว่าหนังสือนี้มีประโยชน์เพียงใดต่อโบราณคดี ก็ยากที่จะตอบได้เมื่อเทียบกับหลักฐานโบราณคดีแต่ถ้าไม่มีอะไรดีกว่านิทานก็ต้องรับเอานิทานเข้าประกอบหนังสือนี้ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์ได้บ้างในทางโบราณคดี (ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. 2505 : 78.)

เอกสารตำนานเมืองและตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ที่อธิบายกำเนิดของพระบรมธาตุเจดีย์ เมืองนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะความเชื่ออันเป็นที่มาของกำเนิดพระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราช อันเกี่ยวโยงกับพุทธประวัติ การแบ่งพระบรมสารีริกธาตุ การประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ ณ ที่ต่างๆ ทั้งบนสวรรค์ ในโลก และนาคพิภพ ต่อมาพระเจ้าอชาตศัตรูได้ทรงนิมนต์ให้พระมหากัสสปะ ไปอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุมารวมไว้ในที่เดียวกัน โดยรับสั่ง

ให้ขุดหลุมฝังไว้ ณ นครราชคฤห์ ในชมพูทวีป ได้โปรดฯ ให้ขุดพระบรมสารีริกธาตุแจกจ่ายไป นครต่างๆ 84,000 นคร

ส่วนพระเกษมมหาเถระได้อัญเชิญพระทันตธาตุออกไปถวายพระเจ้าสิงหราช แห่งนครปัทมาภ (หรือทนต์บุรี/ทนต์บุรี) เป็นเหตุให้ กษัตริย์เมืองต่างๆ ยกทัพมาแย่งชิงพระทันตธาตุ เช่นเดียวกัน พระเจ้าสิงหราชทรงคาดการณ์ว่าจะ เอาชนะได้โดยยาก จึงให้พระธิดา ชื่อ นางเหมชालา และพระโอรส คือ เจ้าชายทนต์กุมาร อัญเชิญพระทันตธาตุลงกำปั่นหนีไปลังกา เพื่อถวายพระทันตธาตุแด่พระเจ้าลังกา พระนางเหมชालา และเจ้า ทนต์กุมารลงเรือกำปั่นไปลังกาโดยซ่อนพระทันตธาตุ ไว้ในพระเศียรของพระนาง ต่อมาเรือกำปั่นแตก เพราะ ถูกพายุ ทั้งสองได้ขึ้นฝั่ง ณ หาดทรายแก้ว แล้วฝัง พระทันตธาตุไว้ ณ ที่นั้น ท้าวเนกาได้มาพบพระทันตธาตุที่ฝังไว้จึงอัญเชิญไปกรุงนาคา พระมหาเถร พรหมเทพได้อัญเชิญพระธาตุนั้นไปลังกา โดยเรือ กำปั่นพ้อคำ ขณะเดินทางมีการต่อสู้ระหว่างท้าวเนกาที่บันดาลให้เกิดพายุ เพราะต้องการแย่งพระทันตธาตุ แต่มีพระมหาเถรพรหมเทพมาปราบได้ ทำให้เรือนั้นถึงเมืองลังกาได้ (ตำนานพระธาตุเมือง นครศรีธรรมราช. 2505 : 78-79. และตำนานเมือง นครศรีธรรมราช. 2505 : 46-47.)

เมื่อขึ้นฝั่ง พระนางเหมชालา และพระ-ทนต์กุมารได้เข้าเฝ้าพระสังฆราชแห่งเมืองลังกา ณ โลหะปราสาท พระสังฆราชจึงจัดให้พักที่นั้น ตกตอนกลางคืน พระทันตธาตุได้แผ่ฉัพพรรณรังสี ทำให้พระสังฆราชทราบข้อเท็จจริงตลอด จึงมีพุทธ ฎีกา ให้เจ้าฉนร ซึ่งสำเร็จพระอรหันต์ไปกราบบังคม ทูลกษัตริย์ลังกาทรงทราบ พระเจ้าทศคามมุนี เสด็จมารับพระทันตธาตุ แล้วนำไปสร้างพระบรม ธาตุเจดีย์ ต่อไป (ตำนานพระธาตุฯ 2505 : 80.)

ในครั้งนั้นพระยาศรีธรรมมาโสกราชได้ให้

อัญเชิญพระธาตุจากลังกามาประดิษฐานที่หาดทราย แก้ว โดยพระองค์ทรงได้โปรดฯ ให้ก่อสร้างพระบรม ธาตุ แล้วตั้งเมืองสิบสองนักษัตรเป็นเมือง ขึ้นแก่เมืองนครศรีธรรมราช ดำเนินกล่าวไว้ว่า เมือง ทั้งสิบสองที่เป็นบริวารได้ช่วยส่งกำลังคนมาเพื่อ ช่วยก่อพระบรมธาตุ (ตำนานพระธาตุเมือง นครศรีธรรมราช. 2505 : 81-82.)

เนื้อหาของตำนานในส่วนที่กล่าวถึงการ สร้างพระบรมธาตุ ยังกล่าวถึงความเชื่ออันเกี่ยวเนื่องกับพุทธทำนาย คือการที่พระพุทธเจ้าเสด็จไป ยังดินแดนต่างๆ และทำนายว่าผู้ที่จะมาเป็นผู้ยิ่งใหญ่ เป็นจักรพรรดิราช และพุทธศาสนาจะมีความเจริญ รุ่งเรืองขึ้น จึงเท่ากับเป็นการกล่าวถึงพื้นที่ที่มีการ สร้างพระบรมธาตุฯ แนวคิดเช่นนี้ จึงทำให้ตำนาน ซึ่งเป็นเอกสารอันเกี่ยวเนื่องกับคำอธิบายทางพุทธ ศาสนา มักอธิบายถึงความเป็นศูนย์กลางการเมือง และศาสนา ดังข้อความที่ปรากฏในตำนานพระบรม ธาตุที่กล่าวถึง นครศรีธรรมราชในฐานะศูนย์กลาง ของภาคใต้ ครั้งสมัยพระยาศรีธรรมมาโสกราช เป็นต้น (ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. 2505 : 81-82.)

กษัตริย์ผู้ทรงสร้างพระบรมธาตุถือได้ว่าเป็น ตัวแทนขององค์อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา สืบเนื่อง มาจากแนวคิดเกี่ยวกับธรรมราชา ซึ่งเป็นคติความ เชื่ออย่างหนึ่ง ในทางพระพุทธศาสนา โดยอธิบาย ถึงคุณสมบัติของกษัตริย์ที่นับถือพุทธศาสนาแล้ง กว้าง ต้องเป็นผู้ทรงธรรมะในทางศาสนาโดยเฉพาะ การกึ่งในการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญ ในรัฐที่ตนปกครอง เช่น การสนับสนุนบำรุงการศึกษา การสืบพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง การสร้างวัด การ สร้างพระบรมธาตุ เป็นต้น อันเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ ที่สะท้อนถึงหน้าที่ของธรรมราชาในยุคที่ตำนาน กล่าวถึง คติแบบธรรมราชาจะเป็นอุดมคติหนึ่ง ที่มีความเด่นในการอธิบายเกี่ยวกับสถาบัน

พระพุทธศาสนา และความสัมพันธ์กับผู้นำรัฐในอาณาจักรที่นับถือพุทธศาสนา ดังจะเห็นได้ว่าแม้แต่พระนามของกษัตริย์ผู้ปกครองก็สะท้อนคติความเชื่อเช่นนี้ เช่น พระนามของพระยาศรีธรรมมาโศกราชคือ กษัตริย์ผู้ทรงไว้ซึ่งธรรมะ โดยมีพระเจ้าอโศกมหาราชทรงเป็นเยี่ยงอย่างในการบำเพ็ญพระกรณียกิจในการอุปถัมภ์พระศาสนา ดำเนินพระบรมธาตุ กล่าวถึงบทบาทกษัตริย์ต่อการทำนุบำรุงพุทธศาสนาว่านอกจากพระองค์จะทรงสร้างพระบรมธาตุแล้ว ในครั้งนี้พระองค์ทรงบำรุงการศึกษาของคณะสงฆ์ ในการศึกษาเพื่อสืบทอดพุทธศาสนาต่างวงศ์ ให้แพร่หลายในเมืองนครศรีธรรมราช ครั้งนั้นกล่าวถึงพระสงฆ์มีความรู้ชั้นเปรียญธรรม เช่นมีคำเรียกพระสงฆ์ที่หมายถึง พระมหาเถร พระเปรียญ พระมหาเปรียญ ความสัมพันธ์ของคณะสงฆ์ทั้งสองฝ่าย ระหว่างนครศรีธรรมราช และอยุธยา เช่น ตอนหลังรัชกาลของพระยาศรีธรรมมาโศกราช เมืองนครศรีธรรมราชเกิดโรคระบาด (โรคห่า) ทั้งพญาถึงแก่กรรม ชาวเมืองล้มตายเมืองร้างอยู่ช้านาน (ตำนานพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. 2505 : 86-87.) หลังจากเมืองร้างอยู่นาน กษัตริย์เมืองอยุธยาได้โปรดฯ ให้ฟื้นฟูเมืองนครศรีธรรมราช ในส่วนพระธาตุได้มีการฟื้นฟูบูรณะวัดพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช โดยส่งพระสงฆ์จากเมืองอยุธยา เพื่อดูแลวัดและจัดปกครองคณะสงฆ์ และครั้งนั้นตรงกับศักราช 1815 กษัตริย์อยุธยาได้มีพระบรมราชโองการ ให้ “นายศรีทนต์” ออกไปกินเมือง (ครองเมือง) คือ นครศรีธรรมราช พร้อมกันนี้ได้ส่งพระสงฆ์ที่มีความรู้ในบาลีที่เรียกว่า พระมหาเปรียญ จำนวนหลายรูปไปเผยแผ่ศาสนาที่เมืองนครศรีธรรมราช ดังนั้น การเรียนบาลีของพระสงฆ์ในอยุธยา จึงมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในนครศรีธรรมราช นอกจากนี้ การฟื้นฟูวัดพระธาตุให้เป็นศูนย์กลางพุทธศาสนาในหัวเมืองสำคัญในตอนใต้

นครศรีธรรมราช เช่น การสร้างพระระเบียงล้อมพระธาตุ และที่สำนักสงฆ์ทำให่วัดพระมหาธาตุ นครศรีธรรมราชได้กลายเป็นศูนย์กลางศาสนาและการศึกษาของพระสงฆ์ในภาคใต้ต่อมา (ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. 2505 : 89-90.)

กล่าวได้ว่าอิทธิพลของพุทธศาสนาในภาคใต้ทำให้เกิดธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับการสร้าง และบูชาพระบรมธาตุ เป็นอิทธิพลพุทธศาสนานับแต่พุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา เช่นในตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช กล่าวไว้ว่า พระธาตุเมืองนครศรีธรรมราชสร้างขึ้นพร้อมกับเมืองนครศรีธรรมราช ราว พ.ศ.1719 สอดคล้องกับการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีที่ชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลพุทธศาสนาในภาคใต้ชัดเจน พุทธศตวรรษที่ 18 (สิรินันท์ บุญศิริ. 2525 : 6-8.) กษัตริย์ของอาณาจักรตอนใต้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการสร้างพระบรมธาตุให้คนได้เคารพบูชา ทั้งเป็นประเพณีการประกาศพระองค์เป็นพระธรรมิกราช หรือจักรพรรดิราชโดยตรง การสร้างพระบรมธาตุเจดีย์นั้นจึงมีความสำคัญในเชิงสังคม และเป็นการสร้างร่วมกันของคนในสังคมโบราณ เพราะเป็นพฤติกรรมของการสร้างชุมชน และการสร้างสิ่งที่เป็นศูนย์กลางความเชื่อของท้องถิ่น ซึ่งกรณีการศึกษาตำนานท้องถิ่นภาคใต้ของชาวนครศรีธรรมราช จึงเป็นหลักฐานที่บ่งชี้ในเรื่อง คติความเชื่อ สังคม วัฒนธรรมของชาวภาคใต้ได้ชัดเจนกรณีหนึ่ง

นอกจากนี้คติการสร้างพระบรมธาตุในท้องถิ่นภาคใต้สะท้อนถึงวัฒนธรรมร่วมของสังคมพุทธอาณาจักร และขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับการอุปถัมภ์วัด เช่น การกัลปนา ข้าพระ ในตำนานมักใช้คำเรียก “ข้าพระโยมสงฆ์” “นาจังหัน” (ตำนานพระธาตุนครศรีธรรมราช. 2505 : 89-95.) ดังนั้น การสร้างวัดและพระธาตุ จึงมีการอุทิศคนเพื่อรับใช้ดูแลศาสนา และบางครั้งการอุทิศคนให้เป็นข้าพระ

เพื่อดูแลวัด ก็เป็นการสร้างชุมชนให้เกิดขึ้น และในสังคมโบราณมีการรบเพื่อกวาดต้อนผู้คน แล้วอาจยกให้เป็นข้าพระ ก็เป็นการหนึ่งที่ทำให้คนจากหลายชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมมาอยู่ร่วมกัน และพระบรมธาตุก็เป็นสิ่งสักการะของคนในท้องถิ่น จนเกิดธรรมเนียม ประเพณีการบูชาพระธาตุ เหล่านี้ล้วนเป็นการสร้างบูรณาการทางสังคม วัฒนธรรม และเป็นกลไกทางการเมืองอย่างหนึ่งสำหรับการปกครองของพุทธอาณาจักรในสังคมโบราณ (ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม. 2539 : 15-173.)

การสร้างพระบรมธาตุในภาคใต้ นับแต่ จ.นครศรีธรรมราชลงมาจนถึงเขตภาคใต้ตอนล่าง มีหลายพื้นที่ด้วยกัน แต่พระธาตุที่สร้างขึ้นโดยมีตำนานรองรับ เพื่อบอกเล่าเรื่องราว คือพระบรมธาตุเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นต้นแบบของการสร้างพระบรมธาตุตามคตินิยมของพุทธศาสนาลังกาวงศ์ ส่วนพระบรมธาตุองค์อื่นนอกจาก จ.นครศรีธรรมราช ก็มีการสร้างพระธาตุในที่ต่างๆ เช่น จ.สงขลา มีพระธาตุวัดควนมิตร อ.จะนะ เจดีย์ศรีมหาธาตุจากลังกา วัดจะทิ้งพระ ต.จะทิ้งพระ อ.สทิงพระ เจดีย์มหาธาตุทรงลังกา วัดเจดีย์งาม อ.ระโนด ต.บ่อตรู เจดีย์พระบรมธาตุวัดชะแล้ อ.สิงหนคร เจดีย์พระบรมธาตุจากลังกา วัดชัยมงคล เจดีย์ศรีรัตนมหาธาตุ วัดพะโคะ อ.สทิงพระ เจดีย์โสภณวัดเพชรมงคล ต.บ่อয়ง อ.เมือง พระธาตุเจดีย์วัดโพธิ์ปฐมมาวาส ต.บ่อয়ง พระปฐมธาตุวัดปรังแก้ว อ.หาดใหญ่ พระบรมธาตุวัดไชยมงคล (วัดโคกเสม็ด) อ.เมือง จ.สงขลา

จ.พัทลุง มีเจดีย์วัดนิโครธาราม ต.กุหาสวรรค์

อ.เมือง เจดีย์พระบรมธาตุ วัดบางแก้ว อ.เขาชัยสน จ.ปัตตานี เจดีย์วัดสำเภาเซย อ.ปะนาระ (บรรจุสถูปพระอริยสงฆ์) เจดีย์พระธาตุ (บรรจุพระธาตุหลวงปู่ทวดเหยียบน้ำทะเลจืด) วัดช้างให้อ.โคกโพธิ์ พระธาตุเจดีย์ เขามะรวด อ.ปะนาระ เจดีย์อรหันตธาตุ วัดถ้ำภาวาส อ.สายบุรี, จ.ตรัง มีเจดีย์มิชฌิมภูมิ อ.เมือง, จ.พังงา มีเจดีย์คีรีเขต (วัดลุ่ม) อ.ตะกั่วป่า เจดีย์วัดหน้าเมือง อ.ตะกั่วทุ่ง พระธาตุเจดีย์นิมิต อ.ทับปุด เจดีย์วัดไตรमारคสถิต อ.ตะกั่วทุ่ง

จ.ภูเก็ต มีเจดีย์วัดวิชิตสังฆาราม อ.เมือง เจดีย์วัดมงคลนิมิตร อ.เมือง เป็นต้น กล่าวได้ว่าจารีตการสร้างพระบรมธาตุเจดีย์ เป็นจารีตที่มีความสืบเนื่องต่อมา แม้ในสมัยรัตนโกสินทร์ แสดงให้เห็นอิทธิพลของวัฒนธรรมความเชื่ออันเป็นคตินิยมทางศาสนาได้มีการสานต่อเรื่อยมา

สรุป

ตำนานพื้นบ้านภาคใต้เป็นหลักฐานประวัติศาสตร์ที่สามารถอธิบายพัฒนาการในอดีตของสังคมและเรื่องราวของตำนาน ยังสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในวัฒนธรรมภาคใต้ โดยเฉพาะด้านความเชื่อของคนในท้องถิ่น และอิทธิพลของศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในภาคใต้ตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ นอกจากนี้เนื้อหาของตำนานยังบอกเล่าการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม อันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวไทยภาคใต้ที่มีการสืบทอดกันมานับแต่อดีตตราบจนปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- จดหมายเหตุรัชกาลที่ 2 (จ.ศ. 1173). เรื่อง **ข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช** เลขที่ 21. ڪะนึ่ง เสมารธรรมจักร. (2538). **ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว : ประวัติความเป็นมาและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง**. วิทยาลัยพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา. ชัยวุฒิ พิชะกุล. (2525). **ชำระเพลานางเลือดขาว. พัทลุง : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (อัดสำเนา).** _____.(2538). **การศึกษา “เพลานางเลือดขาว” ฉบับเขียนบางแก้ว อำเภอลำชะงู จังหวัดพัทลุง**. วิทยาลัยพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- ญาณินทร เพชรสุวรรณ. (2544). **ความเชื่อเกี่ยวกับหลวงพ่อดวยพรเทียมน้ำทะเลจืดในจังหวัดสงขลา จังหวัดพัทลุง และจังหวัดปัตตานี**. วิทยาลัยพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมพระยา. (2513). **ตำนานคณะสงฆ์**. กรุงเทพฯ : วัชรินทร์การพิมพ์.
- ตำนานพรหมณ์เมืองนครศรีธรรมราช**. (2473). พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพอำมาตย์เอกพระยา รัษฎานุประดิษฐ์ (สินธุ์ เทพหัสดิน ณ อยุธยา). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร .
- ตำนานเมืองพรหมณ์นครศรีธรรมราช**. (2525). **พิมพ์ครั้งที่ 2 นครศรีธรรมราช : ศูนย์วัฒนธรรมภาคใต้ วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช**.
- ตำนานพระธาตุเมืองนครศรีธรรมราช**. (2505). **ในรวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช**. พิมพ์เป็นอนุสรณ์งาน พระราชทานเพลิงศพพลเอกเจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ, 78 - 95.
- ตำนานเมืองนครศรีธรรมราช**. (2505). **ในรวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช**. พิมพ์เป็นอนุสรณ์งานพระราชทาน เพลิงศพพลเอกเจ้าพระยาบดินทรเดชาฯ, 46 - 63.
- ตำนาน (เพลา) นางเลือดขาว ฉบับชัยวุฒิ พิชะกุล (ปริวรรต)(2538)**. ใน **การศึกษาเพลานางเลือดขาว ฉบับวัดเขียนบางแก้ว อำเภอลำชะงู จังหวัดพัทลุง**. วิทยาลัยพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธิดา สาระยา. (2524). “กัลปนาถกับการขยายตัวของชุมชน” **เมืองโบราณ**. 1 (ธันวาคม 2523- มีนาคม 2524), 86 - 95.
- ปรีชา นุ่นสุข และวิรัตน์ ชีระกุล. (2531). “พระบรมธาตุเจดีย์นครศรีธรรมราชกับศิลปวัฒนธรรมและ สังคมนครศรีธรรมราช” **รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 4 : ศิลปวัฒนธรรมนครศรีธรรมราชกับดารเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของ นครศรีธรรมราช**. วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช และกรมศิลปากร, 5 - 14. _____ . (2525). “การศึกษาอารยธรรมของนครศรีธรรมราชจากศิลาจารึกภาษาทมิฬ ณ วัดมหาธาตุ ธรรมหาวิหาร” ม.ป.ท. : **วัดพระมหาธาตุธรรมหาวิหาร**. _____ . (2540). **ประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช**. **นครศรีธรรมราช : สำนักศิลปะและวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช**. ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 3 และภาค 4 ตอนต้น.(2506).

- พงศาวดารเมืองปัตตานี พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ : ศูรสภา.
- ประชุมพงศาวดารเล่มที่ 12. (2507). พงศาวดารเมืองพัทลุง. กรุงเทพฯ : ศูรสภา.
- ประวัติหลวงพ่อทวดเหยียบน้ำทะเลจืด และคุณอนินิหารพระเครื่องหลวงพ่อทวดฯ วัดช้างให้ ตำบล
ป่าไร่ อำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. (2534). พิมพ์ครั้งที่ 6, ยะลา : 5 แยกการพิมพ์.
- ประชุม ชุ่มเพ็งพันธ์. (2526). นางเลือดขาว รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์ นครศรีธรรมราช ครั้งที่
2 : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมของนครศรีธรรมราช. วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 115 - 129.
- พระศรีปริวรรต. (ม.ป.ป.). ตำนานเมืองปัตตานี.
- ศิริพันธ์ บุญศิริ.(2525). พระมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช. (พิมพ์เนื่องในโอกาสถวายผ้าห่ม
องค์พระบรมธาตุเจดีย์ วัดพระมหาธาตุวรมหาวิหาร นครศรีธรรมราช) กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
ศิลปากร, กรม. (2505). รวมเรื่องเมืองนครศรีธรรมราช. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์. (พิมพ์เป็น
อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพลเอกเจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต 27 กุมภาพันธ์ 2505.)
- ศรีศักดิ์ วิไลโกดม. (2539). ความหมายของพระบรมธาตุในอารยธรรมสยามประเทศ. กรุงเทพฯ :
เมืองโบราณ.
- สุทธินงส์ พงศ์ใหญ่. (2523). รายงานการวิจัยพุทธศาสนาแถบลุ่มทะเลสาบสงขลาฝั่งตะวันออกสมัย
อยุธยา. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา.
- _____. (2529). “ความเชื่อของชาวภาคใต้” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่มที่ 2. สงขลา : สถาบัน
ทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, หน้า 467 - 468.
- _____. สุวิทย์ ทองศรีเกตุ. (2526). อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ในนครศรีธรรมราช. รายงานการ
สัมมนาประวัติศาสตร์นครศรีธรรมราช ครั้งที่ 2 : ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ และสังคมของ
นครศรีธรรมราช. วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชและสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรม
แห่งชาติ, 342 - 366.
- หอสมุดแห่งชาติ. (ม.ป.ป.). เพลานางเลือดขาว ฉบับปริวรรตของศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ.
(เอกสารไม่ได้พิมพ์.)
- หลวงศรีวรรต (พิณ จันทโรจนวงศ์). (2481) ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 15 พงศาวดารเมืองพัทลุง.
อุดม หนูทอง. (2525) “หลวงพ่อทวดในแง่ตำนานและความเชื่อ” ใน วัดพะโคะ. หนังสือที่ระลึกเนื่องใน
โอกาสบูรณะปฏิสังขรณ์วัดราชประดิษฐาน (วัดพะโคะ) กรุงเทพฯ : สยามการพิมพ์
หน้า 83 - 98.

